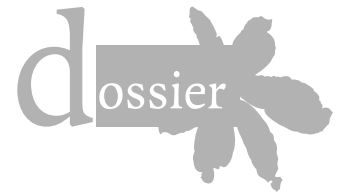

Feminisme i renovació del llenguatge

Els diccionaris mèdics i la perspectiva de gènere

TERESA MIRET-MESTRE
Universitat de Vic

Font: Centre de documentació de Ca la Dona

El llenguatge mèdic es caracteritza fonamentalment per la precisió i l'ús de la terminologia pròpia de la medicina (o de ciències afins com la farmàcia, la biologia o la veterinària). Les persones que redacten o tradueixen textos mèdics han de consultar els diccionaris especialitzats, que constitueixen un mirall on es reflecteix el llenguatge que utilitza la comunitat mèdica per a comunicar-se entre si. Per tant, una anàlisi d'aquestes obres en clau de gènere pot donar idea de si es tenen en compte aquestes qüestions a l'hora d'elaborar un text mèdic.

Quines qüestions de gènere es poden estudiar en els diccionaris mèdics?

Per a portar a terme un estudi de gènere en un diccionari mèdic, s'han d'analitzar diverses qüestions i en diferents nivells. Així, es pot realitzar una primera aproximació mitjançant l'estudi de les denominacions de les activitats professionals, tant en les entrades com en les definicions i, si n'hi ha, en els exemples; és a dir, si hi apareix sempre la forma canònica —que en català correspon a la masculina singular— o bé si hi figura també la femenina, en quin nombre gramatical i amb quina freqüència. A més, cal comprovar si l'ordre d'apa-

TERMINÀLIA 19 (2019): 52-54 · DOI: 10.2436/20.2503.01.134
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

riació coincideix sempre (o sigui, si el masculí precedeix el femení en tots els casos o bé si en alguns es presenta primer la forma femenina), ja que l'aparició sistemàtica de l'home en primer lloc, seguit de la dona, «indica una jerarquia de valors» (Lledó, 2005, p. 250).

Un altre objecte d'estudi és com es construeix el gènere en els diccionaris mèdics. Entre les diverses qüestions que es poden analitzar, hi ha les entrades, les definicions i els exemples relacionats amb el gènere i el sexe, amb la identitat sexual, amb l'orientació sexual, amb l'expressió del gènere, amb la sexualitat, etc. Alguns aspectes que no pertanyen a aquests camps temàtics també hi contribueixen, com ara la indumentària (si les peces de vestir són masculines o femenines i si aquesta característica s'assenyala), o bé les diferents referències a ambdós sexes («dona», «mare» i «malalta», entre d'altres, per a dones, i «home», «pare», etc., per a homes, dins el *Diccionari enciclopèdic de medicina*, o DEMCAT). Per exemple, un terme com *ascàride de l'home* no és correcte des de la perspectiva de gènere (Miret-Mestre, 2016, p. 396), ja que identifica la paraula *home* amb *persona*; a més, com que no dona idea de si una dona pot patir aquesta parasitosi o no, l'ús d'aquest masculí genera ambigüïtat i, per tant, és contrari a la precisió, característica principal del llenguatge mèdic.

D'altra banda, cal estudiar també unes qüestions específiques dels diccionaris mèdics: les relatives a l'anatomia, la fisiologia, la patologia, la farmacologia i l'eponímia. Dins les primeres, s'hi inclouen, principalment, els termes corresponents a les parts de l'aparell reproductor, si bé n'hi ha d'altres que també s'han de tenir en compte, com el cartílag tiroide (la nou del coll).

Així mateix, i pel que fa a la fisiologia —que estudia les funcions dels éssers vius i els mecanismes que les regulen i regeixen—, convé analitzar els termes que al·ludeixen a la funció reproductora: *andropausa*, *embaràs*, *fertilitat*, *menacme*, *menopausa*, etcètera.

La categoria temàtica següent, la patologia, és constituïda pels termes que fan referència a les alteracions anatòmiques o fisiològiques produïdes per una malaltia. A més dels trastorns de l'aparell reproductor, en aquest grup s'inclouen les malalties predominantment femenines, com l'anorèxia, la bulímia o la clorosi, així com les predominantment masculines, com l'hemofília. Ara bé, no sempre s'esmenta en els diccionaris mèdics que aquestes afeccions són majoritàries en un dels dos sexes (especialment si es tracta de malalties amb més incidència en les dones, com l'anorèxia i la bulímia).

Quant a la farmacologia, alguns compostos químics poden emprar-se com a medicaments per a alleujar símptomes que presenti amb molta més freqüència —o en exclusiva— un dels sexes, o bé per a regular funcions orgàniques específiques d'un dels dos (inclo-

ent-hi els que les inhibeixen). Uns exemples d'aquest camp són la tamsulosina, un dels principis actius dels fàrmacs que actuen contra la hipertròfia prostàtica benigna, o l'etinilestradiol, un estrogen sintètic que s'utilitza com a anticonceptiu; en conseqüència, es tracta de medicaments masculins i femenins, respectivament.

La terminologia mèdica es caracteritza per l'ús d'epònims, que són els noms de malalties, parts anatòmiques, intervencions, etc., derivats de la persona a qui se n'atribueix el descobriment. Malgrat que les noves tendències en medicina recomanen substituir-los per denominacions breus descriptives (Guardiola i Baños, 2011, p. XII), encara són molt nombrosos en els textos mèdics i, per tant, en els diccionaris mèdics. Si bé la majoria d'aquests noms fan referència a personalitats masculines, també n'hi ha de femenines, però en un nombre molt exigü.

Com es poden eliminar els biaixos androcèntrics en els diccionaris especialitzats?

Quan en un text apareixen procediments lingüístics com l'ús de la paraula *home* per a representar l'espècie humana o la utilització del masculí genèric, diem que el text té un biaix androcèntric. Però existeixen maneres d'expressar el mateix sense mostres de marca de gènere. Així, per exemple, el terme *ascàride de l'home* es podria substituir per *ascàride humana*. A més, dins les definicions, quan es fa referència a ambdós sexes, s'ha d'utilitzar *persona* en lloc de *home*, tal com recomanen les guies per a l'ús no sexista del llenguatge. També és recomanable emprar mots col·lectius, expressions despersonalitzades, o formes genèriques per a noms de professions, titulacions i càrrecs. Cal tenir en compte que només s'han d'utilitzar les formes dobles en cas que convingui visibilitzar les dones; sempre que es pugui, s'ha de buscar una alternativa com les que hem esmentat.

Tanmateix, existeixen altres procediments androcèntrics en els diccionaris mèdics, com l'aparició de la forma masculina sempre precedint la femenina, que ja hem mencionat, o la presentació dels termes de doble forma en què la masculina es mostra completa i la femenina només en forma truncada. En aquest sentit, el TERMCAT ha publicat uns criteris (2013 i 2015) que s'apliquen a adjectius i a noms de doble gènere, d'acord amb els quals la forma femenina completa d'una entrada es representa després de la masculina, ambdues separades per una plec o barra vertical: «metge | metgessa»; en canvi, dins de la definició, no cal utilitzar les dues formes, sempre que quedi clar que es fa referència tant a homes com a dones, i, quan sigui possible, s'han d'utilitzar mots epics, col·lectius, etc.

Seguint García Meseguer (1993), per a definir un nom amb marca de gènere es pot utilitzar un descriptor marcat, o bé un sense marca acompanyat d'alguna paraula que denoti el sexe corresponent, mentre que el descriptor d'un nom sense marca de gènere no pot tenir marca. A més, hem observat en el DEMCAT que els noms amb doble forma es defineixen amb un descriptor sense marca de gènere (epicè o invariable), o bé amb un descriptor de doble forma, representat amb la forma masculina completa i el morfema de femení,

o amb les dues formes separades per una *o* («metge -essa» i «metge o metgessa», respectivament): les dues maneres són androcèntriques, però, alhora, mostren una voluntat d'incloure les dones.

Una redacció no sexista implica tractar aquestes qüestions de gènere de forma adient. Si s'evita l'ús androcèntric del llenguatge en la mesura possible i s'intenta que el contingut no discrimini les dones, els diccionaris especialitzats seran més neutres, menys ambigus i més precisos. ✿

Bibliografia

- GARCÍA MESEGUER, Álvaro (1993). «Género y sexo en el nuevo diccionario de la Real Academia». *Política Científica*, núm. 37, p. 51-56.
- GUARDIOLA, Elena; BAÑOS, Josep-Eladi (2011). *Eponímia mèdica catalana (II)*. Barcelona: Fundació Dr. Antoni Esteve. (Quaderns de la Fundació Dr. Antoni Esteve; 22)
- LLEDÓ, Eulàlia (2005). *L'espai de les dones als diccionaris: silencis i presències*. Vic: Eumo. (Capsa de Pandora; 8)
- MIRET-MESTRE, Teresa (2016). «Evolució del llenguatge utilitzat en el Diccionari enciclopèdic de medicina des de la perspectiva de gènere: connotacions i biaixos». A: ORAZI, Veronica; GRASSI, Silvia; GERONÈS, Lídia Carol; SARI, Simone; TURULL, Isabel (2016). *Linguaggi del metareale nella cultura catalana*. Torí: Università di Torino, (Quaderni di Ricognizioni; 3), p. 383-399.
- TERMCAT (2013). *Denominació: representació del femení (generalitats)* [en línia]. Barcelona: TERMCAT. [Consulta: 31 març 2019].
- TERMCAT (2015). *Denominació: representació del femení (particularitats)* [en línia]. Barcelona: TERMCAT. [Consulta: 31 març 2019].
- TERMCAT (2015-2018). *Diccionari enciclopèdic de medicina (DEMCAT)* [en línia]. Barcelona: TERMCAT. [Consulta: 31 març 2019].